

Мазур П.Є.¹, Горошко Є.Л.¹,
Мазур О.П.², Новак-Мазепа Х.О.³

**Лікар Арсен Річинський
(до 105-ї річниці
отримання диплома)**

¹ Кременецький медичний фаховий коледж імені
Арсена Річинського

² КНП «Тернопільська обласна клінічна лікарня» ТОР

³ КЗВО «Волинський медичний інститут»
Волинської обласної ради

Mazur P.Ye.¹, Goroshko Ye.L.¹,
Mazur O.P.², Novak-Mazepa Kh.O.³

**Doctor Arsen Richynskiy
(on the occasion of the 105th
anniversary of his graduation)**

¹ Kremenets Medical Vocational College named after
Arsen Richynskiy

² MNE "Ternopil Regional Clinical Hospital" TOR

³ Volyn Medical Institute of the Volyn Regional Council

kremed@ukr.net, mazur@tdmu.edu.ua

Вступ

У вересні 2023 року минуло 105 років з часу, коли отримав диплом про закінчення Імператорського університету Святого Володимира у Києві Арсен Річинський – лікар, громадський, церковний і політичний діяч, етнолог релігії, композитор, краєзнавець, педагог, фотограф. 24 травня 1999 року Постановою № 683 кабінет Міністрів України присвоїв Кременецькому медичному училищу (тепер фаховий медичний коледж) ім'я Арсена Річинського. Але про самого просвітителя, його життя і діяльність до цього часу мало відомо медичній громадськості.

Мета дослідження – ознайомлення молодших спеціалістів з медичною освітою, які складають більшість медичної громадськості країни, з основними віхами життя і діяльності лікаря.

Арсен Річинський народився 12 червня 1892 року. Він був єдиним сином у свого батька Василя, який служив дяконом в с. Тетилківці Кременецького повіту Волинської губернії (тепер Кременецький район Тернопільської області), пізніше – священником у Поліській єпархії.

Початкову освіту здобув у сільській церковнопарафіяльній школі, далі в Кременецькій гімназії, Кременецькому духовному училищі, Житомирській духовній семінарії, після закінчення якої у 1911 році став учителем церковнопарафіяльної школи села Сіднярки Луцького повіту. Восени 1911 року Арсен Річинський вступив на медичний факультет Варшавського університету, а з початком Першої світової війни перевівся до Імператорського університету Святого Володимира у Києві. Під час навчання в Університеті водночас працював викладачем у фельдшерській школі.

З 1915 р. працював дільничним лікарем в с. Хролин на Хмельниччині, а після виїзду в евакуацію – в селах Саратовської, Курської, Полтавської губерній. У 1917 році повернувся до університету, де 20 вересня

1918 року отримав диплом лікаря. З 31 травня 1917 по 9 квітня 1920 року працював лікарем Ізяславської повітової лікарні на Хмельниччині. В Ізяславі був обраний головою повітового земства. У 1918 р. став редактором часопису «Нова дорога». Активний діяч повітової «Просвіти». Організував вчительський хор. На базі Острозької жіночої гімназії графині Блудової проводив курси «українізації».

А. Річинський викладав гігієну в Ізяславській вищій початковій школі. Тут він зіткнувся з проблемою відсутності підручників українською мовою. «...Тепер, пориваючи зі спадщиною дореволюційних часів, пора припинити старе обмосковлення наших дітей, що призводило їх тільки до жорстокого рецидиву безграмотності і занепаду нашої національної культури», – писала з цього приводу газета «Нова дорога» [1].

Враховуючи ці обставини, А. Річинський видав підручник «Матерьяли до навчання гігієни (науки про здоров'я)». Підручник був розроблений відповідно до програм для 7-8 класів гімназії, ухваленої Міністерством народної освіти і складався з двох частин. Перша частина має наступний зміст: «Передмова; Завдання гігієни. Розділ перший. Наші вороги в природі: Фізіологія бактерій; Роль бактерій в життю чоловіка; Як передається зараза від хворого здоровому і якими шляхами вона входить у здорове тіло: Боротьба тіла з заразою; Невразливість (імунітет): Дезинфекція. Санітарні заходи; Короткий огляд заразних хороб; Заразні хороби черевні; Ще про заразні хороби; Паразити; Громадський лад і вдача людини; Старість».

Друга частина зі змістом: «Розділ другий. Спеціальна фізіологія й гігієна: Загальний погляд на природу людини; Значінне шкури й догляд за нею; Одежа; Житло; Опал; Провітрювання; Соняшне проміння в життю природи й людини; Штучне світло; Становище ґрунту і нищення покиді; Травлення; Пожива; Постачання води; Анатомія й фізіологія дихання;

Дихальна руханка; Атмосфера; Фізична праця; Гігієна дитячого віку» [2].

У 1920 році, рятуючись від більшовиків, виїхав в с. Тростянець Ківерцівського району Волинської області, де 11 липня 1921р. обвінчався з вчителькою Ніною Павлівною Прокопович, з якою познайомився в Ізяславі. З квітня 1922 р. працював головним лікарем Володимирської лікарні.

Арсен Річинський виступав за українізацію православ'я на Волині. 1924 року у Володимирі почав видавати незалежний орган українського і церковного відродження «На варті», який був спрямований на боротьбу за розмосковлення Православної Церкви. В другій половині 20-х на початку 30-х років Арсен Річинський публікує в українській пресі чимало статей та випускає ряд брошур, присвячених церковним питанням: «Критичний розгляд постанови Св. Синоду про заборону українського церковного з'їзду» (Варшава, 1927), «Сучасний стан церковно-релігійного життя української людності в Польщі» (Варшава, 1927), «Два плебісцити на Волині в справі богослужбової мови» (Володимир, 1927), «Моя сповідь Св. Синодові Православної Церкви в Польщі» (1929), «На манівцях» (1932). Арсен Річинський автор і упорядник ряду музичних творів на релігійну тематику, виданих у Володимирі-Волинському: «Всенародні співи в Українській Церкві» (1925), «Українські колядки на мішаний хор» (1927), «Скорбна мати. Збірник українських церковно-народних пісень» (1929), «Українська відправа вечірня і рання на мішаний хор (1929).

А. Річинський приймав участь у з'їзді українських культурно-освітніх організацій у м. Рівне, який відбувся 26 вересня 1926 року, де добився включення до порядку денного питання про церковні справи. 5-6 червня 1927 року у Луцьку відбувся церковний з'їзд, на якому найважливіші доповіді про сучасний стан церковно-релігійного життя українського православного населення зробив

Іван Власовський писав: «Провід національно-церковного українського руху, який (рух) так голосно заявив про себе на шостому році після Почаївського Єпархіяльного З'їзду 1921р. в акції Луцького церковного З'їзду 1927 р., був в руках церковно-громадських і культурно-освітніх діячів Волині на чолі з д-ром Арсеном Річинським» [3].

Святий Синод Православної церкви у Польщі постановою № 14 від 15 квітня 1929 року прийняв рішення «Об отлучении от церкви и анафематствовании проживающего в гор. Владимире лекаря Арсения Речинского за его враждебную и вредную для Православной Церкви в Польше деятельность» [4], про що було оголошено у пресі та церковних парафіях. Дізнавшись про це, Річинський звернувся до слідчих та суду з питанням перевірити відомості про порушення ним церковних канонів. Призначена для розслідування комісія повністю виправдала Арсена Річинського, не виявивши жодних порушень з його боку. Синод 22 березня 1930 року доручив митрополитові Деонісію

прийняти А.Річинського у лоно Православної Церкви згідно з його проханням.

В 1933 році А. Річинський видав свою книгу про релігійні справи «Проблеми української релігійної свідомості». У передмові до «Проблем української релігійної свідомості» А.Річинський так обґрунтував актуальність цього твору: «Книжка про релігійні справи в добі масового поширення атеїзму або зовсім не на часі, або дуже на часі. Аналіз українського народнього світогляду доводить, що безрелігійність у нас – явище впливове, з народним світоглядом незгідне; це – симптом духовного полону, небезпечного для самого існування нації. Духовна самостійність, створення власної релігійно-національної ідеології завжди додає народові певності своїх сил і свого достоїнства, віри в свою правоту і в свою будучину. Навпаки, рабське перейняття чужих ідей і чужих поглядів підриває духовні сили і відпорність народу, затягує його на службу чужим божкам: тоді надходить смерть нації» [5].

Працюючи у Володимирі, А.Річинський долучився до роботи Галицького осередку Українського Лікарського Товариства у Львові і брав активну участь у розв'язанні медичних проблем. У 1925 році організував «Пласт» на Волині.

За діяльність Арсена Річинського пильно стежила польська поліція. Всі його дії та контакти фіксувалися. З 12.05.1935 по 25.07.1935 р. А. Річинський був ув'язнений в сумнозвісний концтабір Береза-Картузька. Другий раз у Береза-Картузькій А. Річинський опинився на початку вересня 1939 р. і пробув там до 18 вересня. Проте на волі він був не довго. 20 жовтня 1939 року його заарештували енкаведисти і ув'язнили у Володимирській тюрмі.

Оскільки Арсен Річинський не належав до жодної політичної партії, слідство затяглося. Лікаря вивезли разом з іншими політичними в'язнями у тюрму селища Сухобезводне Горьковської області, де кілька років тримали без суду. Лише 5 травня 1942 р. т.з. «особий совет» при НКВС СРСР виніс вирок, засудивши А. Річинського на 10 років позбавлення волі. Також репресована була сім'я А. Річинського – його дружини та дві дочки. Старшій Мирославі тоді було 15 років, а молодшій Людмилі – всього 6 тижнів.

А. Річинський покарання відбував в Укклазі. В 1949 році А. Річинського звільнили. Але влада не дала повернутися на батьківщину. Дозволили поселитися в Казахстані у м. Казалінськ. В концентраційному таборі і на спецпоселенні Арсен Річинський займався лікарською практикою, писав наукові статті з акушерства. 13 квітня 1956 р. А. Річинський помер у результаті крововиливу. Поховали його на цвинтарі станції Джусали Кизил-Ординської області.

Ім'я та діяльність Арсена Річинського довго залишались невідомими його землякам. Радянська влада зробила все для того, щоб так було.

Повернення на Батьківщину імені Арсена Річинського розпочалося 22 квітня 1998 року. У цей день у Кременецькому медичному училищі (фаховому коледжі)

відбулися перші Річинські читання. З тих пір було проведено одинадцять Річинських читань. Проводились вони у Кременці, Тернополі, Києві, Ізяславі. У читаннях приймали участь представники влади, священнослужителі, науковці та краєзнавці з Кременця, Києва, Тернополя, Рівного, Луцька, Острога, Володимира-Волинського, Білорусії, Росії, а також дочка Арсена Річинського Людмила, син Віктор, похресник Юрій Паєвський.

14 жовтня 2006 року на Покрову Пречистої Богородиці труну з прахом Арсена Річинського зустрів найстаріший храм (1600 року) Різдва Христового УАПЦ м. Тернополя. Похоронили його прах на цвинтарі с. Підгородне біля м. Тернополя. 26 серпня 2009 року Богословська комісія з канонізації святих Української Автокефальної Православної Церкви причислила Арсена Річинського до лику святих сповідників Українського православ'я.

В медичному коледжі його імені відкрито музей Арсена Річинського, на території коледжу – пам'ятний знак, меморіальні дошки на стіні коледжу, в містах Володимирі та Ізяславі, в с. Тетильківці. Ім'я А. Річинського носять вулиці в містах Кременці, Ізяславі та Володимирі. Перевидано праці просвітителя, про його життя і творчість видрукувано ряд наукових збірників.

Отже, отримавши диплом лікаря у вересні 1918 року Арсен Річинський крім основної роботи, займався активною громадсько-політичною та просвітницькою роботою, займаючи активну проукраїнську позицію. Зазнав переслідувань з боку польської та радянської окупаційних влад. Підданий забуттю, лише зі здобуттям Україною державної Незалежності ім'я Арсена Річинського отримало гідне пошанування.

Література

1. Нова дорога. 1918; 1–2:3.
2. Річинський А. Матерьяли до навчання гігієни: (науки про здоровля) в середніх класах гімназій та вищих початкових школах / А.Річинський.- Ізяславль на Волині, додаток до «Нової дороги» – Вістника Ізяславської Повітової Народної Ради. 1918; ч. I-II:227-228.
3. Власовський І. Нарис історії Української Православної Церкви. Нью-Йорк, 1966 р. К.: Либідь, 1988;Т.4.Ч. 2:45.
4. Державний архів Тернопільської області. Ф. 258. Оп.3. Спр.545. Арк.42.
5. Річинський А. Проблеми української релігійної свідомості. Тернопіль, «Терно-граф». 2009:12.

References

1. Iziaslavskiy visnyk Nova doroha [Izyaslav newspaper Nova doroga]. Iziaslav – Izyaslav, 1918;1-2:3.
2. Richynskiy, A. Materialy do navchannia hihiieny: (nauky pro zdorovlia) v serednikh klasakh himnazii ta vyshchyykh pochatkovyykh shkolakh [Materialy do navchannia hihiieny: (nauky pro zdorovlia) v serednikh klasakh himnazii ta vyshchyykh pochatkovyykh shkolakh]. *Iziaslavl na Volyni, dod. do Novoi dorohy Vistnyka Iziaslavskoi Povitovoi Narodnoi Rady – Iziaslavl na Volyni, dod. do Novoi dorohy Vistnyka Iziaslavskoi Povitovoi Narodnoi Rady*, 1918;I/II:227-228.
3. Vlasovskiy, I. Narys istorii Ukrainkoi Pravoslavnoi Tserkvy [Essay on the history of the Ukrainian Orthodox Church]. Kyiv, Lybid, 1998;4(2):45.
4. Rishennia pro vidluchennia vid tserkvy A. Richynskoho [The decision to excommunicate A. Richinsky]. *Derzhavnyi arkhiv Ternopilskoi oblasti – State archive of the Ternopil region*, 1929. F. 258, Op.3, Spr. 545, Ark. 42.
5. Richynskiy A. Problemy ukrainkoi relihiinoi svidomosti [Richynskiy A. Problems of Ukrainian religious consciousness]. Uporiad. – edited by Hudyma, A. *Ternopil. Terno-hraf – Ternopil. Terno-graf*, 2009;4:12.

Стаття про життя і громадсько-політичну діяльність Арсена Річинського – випускника 1918 року Університету Святого Володимира у Києві, громадського, церковного і політичного діяча, етнолога релігії, композитора, краєзнавця, педагога, фотографа та його пошанування в Україні за часів Незалежності.

Ключові слова: Арсен Річинський, громадсько-політична діяльність, пошанування.

The article is about the life, social and political activities of Arsen Richynskiy and his honouring in Ukraine since independence. He graduated from St Volodymyr's University in Kyiv in 1918 and was a public, religious and political figure, ethnologist of religion, composer, local historian, teacher and photographer.

Key words: Arsen Rychynskiy, social and political activity, honouring.

Конфлікт інтересів: відсутній.

Conflict of interest: absent.